

Orde van dienst, 7 februari 2016, 10.30 uur, Pauluskerk

Lezing Oude Testament: [Ezechiël 34: 1 - 6 en 11 - 17](#)

Lezing Nieuwe Testament: [Mattheüs 25: 31 - 46](#)

Uitleg en verkondiging

Zusters en broeders, gemeente van Onze Heer Jezus Christus,

Leiderschap. Daarover vanmorgen. Leiderschap, dat wil zeggen: het geven van leiding aan processen en ontwikkelingen in onze samenleving. Politiek, sociaal, moreel, spiritueel, op welke plaats en in dienst van welke organisatie in onze samenleving ook. Leiderschap. De vraag naar goed en verantwoord leiderschap is in onze tijd levensgroot aanwezig, denk ik., Collectief en individueel staan wij voortdurend voor de vraag staan: wat doen wij nu? Vanuit welke principes of basiswaarden of richting en doel geven wij ons leven, onze samenleving, vorm en inhoud? Onze Europese samenlevingen worden de laatste jaren ongelooflijk en fundamenteel op de proef gesteld. Sociaal, moreel en spiritueel door de macht van de markt en de steeds minder grote macht van staat en politiek. Door het gevoel, dat zo langzamerhand bij grote groepen mensen is ontstaan, dat economie en politiek er niet voor hen zijn, zoals de bedoeling was en is. Maar dat zij er zijn voor politiek en economie. Die omkering is een van de allerbelangrijkste oorzaken van de huidige crisis en beproeving. Daarbij komt nu ook nog, dat de wereld in brand staat, omdat zij ongelijk is, en grote groepen vluchtelingen op drift zijn, ook richting Europa. Onlangs verdedigde bondskanselier Merkel haar vluchtelingenbeleid, dwars tegen alle groeiende kritiek in. Zij zei: "Het idee bij de oprichting van de CDU was, dat een partij haar basis vindt in de door God gegeven waardigheid aan ieder afzonderlijk mens. Dat betekent, dat er op dit moment geen mensenmassa naar Duitsland komt, maar individuen". Ik ben, geloof ik, niet zo'n Merkelfan, maar op dit punt wel. Omdat haar leiderschap is gebaseerd op een aantal waarden, waaraan zij juist in moeilijke, onzekere en weersproken tijden vasthoudt. Merkel probeert haar politieke handelen te laten bepalen door waarden: humaniteit en waardigheid voor iedereen. Voor de mensen die op drift zijn, maar ook voor de mensen die hier zijn, maar er toch niet bijhoren. Twee weken geleden verscheen het boekje: "You win some, you lose some". Het verslag van een jaar Verhalenmachine in Rotterdam, begonnen hier in de Pauluskerk. Jullie kennen hem vast wel, een soort fruitautomaat en als je geluk hebt hoor je het verhaal van een van onze bezoekers. Het verhaal van Erik en zijn boedelbak zit er ook in. In dat boekje een interview met professor Willem Schinkel over wat voor soort leiderschap wij nodig hebben. Hij zegt: "De huidige samenleving heeft op allerlei manieren kenmerken van geslotenheid; heel selectief open en heel selectief gesloten. Open voor allerlei vormen van kapitaal bijvoorbeeld, maar gesloten voor allerlei personen. Open voor allerlei flexibele arbeidsarrangementen en flexibele carrières; voor het switchen van dit naar dat. Maar zeer gesloten voor mensen die fundamenteel niet meekomen in de jachtigheid van de economie en die zichzelf niet kunnen omvormen naar zo'n flexibel persoon. En dat is in toenemende mate toch wel de eis". Einde citaat. Volgens Schinkel is onze samenleving op grote schaal aan het desocialiseren. Asocialiseren, kan je ook zeggen. Met enorme gevolgen voor het leven van steeds meer mensen in Nederland, vooral ook hier in de Pauluskerk.

Leiderschap, daarover gaan ook de beide teksten, die we daarnet hebben gehoord. De tekst uit Ezechiël, waar staat: "Wee, jullie, herders van Israël, want jullie hebben alleen jezelf geweid. Horen herders niet hun schapen te weiden?" En de tekst uit Mattheüs, waar Jezus zegt: "Ik verzeker jullie: alles wat jullie gedaan hebben voor één van de onaanzienlijksten van mijn broeders of zusters, dat hebben jullie voor Mij gedaan." Wat zeggen die oude, maar o zo actuele teksten, over leiderschap? Wat moeten we samen doen aan dat asocialiseren? En wat betekent dat dan vervolgens voor ons, mensen, wij, die leven in een wereld die steeds meer gesloten raakt voor de mensen die niet meekomen, die volgens de samenleving onrendabel zijn.

Eerst iets over de tekst uit Ezechiël. "De Heer richtte zich tot mij: "Mensenkind, profeteer, tegen de herders van Israël." Herder. Dat is een algemeen oud-oosters beeld voor leiderschap. Meestal voor koningen. Het komt dus niet alleen in de bijbel voor. Ook de farao's van Egypte bijvoorbeeld worden herder genoemd. Van Israël. Het gaat dus niet over leiderschap zomaar in het algemeen. Het is een kritiek van Ezechiël op het leiderschap in Israël in een concrete historische situatie. Als u soms dacht, dat de bijbel niks met politiek maken heeft of mag hebben, dan heb u het verkeerd, in ieder geval hier.

Ezechiël richt, namens God, de pijlen van zijn kritiek op het beleid van zeer concrete koningen van Juda, namelijk Jojakim en Zedekia. Zoals ook Merkel en Schinkel hun kritiek richten op het sociale en politieke beleid van sommige partijen en stromingen - Pegida - in Duitsland en Nederland. Ezechiël verwijt Jojakim en Zedekia, dat zij verantwoordelijk zijn voor één van de allergrootste rampen in het bestaan van het volk Israël: de verwoesting van de tempel in Jeruzalem en de deportatie van grote aantallen mensen naar Babel. Hij verwijt hen een onzeker en zwalkend beleid te hebben gevoerd in de strijd tussen de grootmachten van toen: Babel en Egypte. Als je aangesteld bent door Babel - want dat waren ze, die twee koningen, vazalkoningen - en je probeert almaar vriendjes te worden met diens grootste tegenspeler Egypte, is het dan gek, dat de koning van Babel, Nebukadnezar, daar een keer genoeg van krijgt en genadeloos ingrijpt. Dat zat erin. En dat zwalkende leiderschap heeft funeste gevolgen gehad voor de schapen, dat wil zeggen, voor de mensen van Israël: "mijn schapen zijn verstrooid, ze dwalen rond in de bergen en hoog in de heuvels; over heel het aardoppervlak raken ze verstrooid, en er is niemand die naar hen omziet, niemand die naar hen op zoek gaat". Zó tekent Ezechiël de situatie van het joodse volk in Babel, de schapen, vluchtelingen, om wie het allemaal begonnen was.

Dan de tekst uit Mattheüs. "Wanneer de Mensenzoon komt, omstraald door luister en in gezelschap van alle engelen, zal hij plaatsnemen op zijn glorieus troon", hoorden we daarnet. Jezus sluit hier aan bij teksten uit de boeken Daniël en Zacharia. Apocalyptische beelden over de figuur van de Mensenzoon: een gestalte uit de eindtijd, nog veel belangrijker dan de engelen, die als rechter zal komen om te oordelen over de mensen, namens God. En er zijn - ik weet niet hoeveel - bespiegelingen gewijd aan de vraag wie deze figuur is en vooral aan de vraag hoe je aan de tekenen der tijden zou kunnen zien of die eindtijd er aan komt, ja of nee. Wij mensen willen graag een beetje zekerheid. Je weet tenslotte maar nooit. Hele rissen theologen hebben gemeend - ik begrijp niet hoe - op grond van hun bijbel-interpretatie min of meer precies te kunnen aangeven hoe dat zit met die eindtijd. Dat levert prachtige en vooral fantasievolle, Harrie Potter- of In de ban van de Ringachtige staaltjes van theologie op, daar niet van. Maar het is wel verspilde energie, denk ik. Want dat is nou net niet waar het Jezus om gaat, in ieder geval niet in dit gedeelte, als ik hem goed begrijp. Dat gedeelte begint met deze vraag van de leerlingen aan Jezus, een stukje hiervoor: "Vertel ons, wanneer zal dat allemaal gebeuren en aan welk teken kunnen we uw komst en de voltooiing van deze wereld herkennen?" En op die vragen geeft Jezus nou net geen antwoord. Sterker hij benadrukt juist een paar keer: "Niemand weet wanneer die dag en dat moment zullen aanbreken, ook de hemelse engelen en de Zoon niet, alleen de Vader weet het".

Hoe geeft Jezus dan wel antwoord? Waarom gaat het Jezus dan wel? Het gaat hem in de tekst van vanmorgen om een radicale verandering van mijn blikrichting, om een volstrekt andere kijk op de verantwoordelijkheid, die ik als mens heb, voor mijn leven en voor de wereld waarin ik woon. Een radicale verandering van mijn kijk dáárop. Een omkering in drie opzichten.

Allereerst een omkering, als het gaat om jullie en mijn kijk op de tijd. "Ik verzeker jullie: alles wat jullie gedaan hebben voor één van de onaanzienlijksten van mijn zusters of broeders, dát hebben jullie voor mij gedaan". Gedaan hebben, het staat er in het Grieks uitdrukkelijk. De centrale vraag voor Jezus bij de beoordeling van mijn doen en laten in het leven is niet of ik precies weet wanneer deze wereld zal aflopen en waaraan ik dat eventueel zou kunnen herkennen, zoals de leerlingen denken. En met hen nog o zo veel andere mensen, ook vandaag de dag. Jezus heeft over het algemeen heel weinig op met speculaties over zoiets als de eindtijd of over de hemel of over het leven na dit leven. Intellectueel of theologisch misschien heel interessant, maar niet werkelijk belangrijk, volgens Jezus, als het gaat om de waarde van jullie en mijn leven. Goed opgevoed bij de joodse bijbel als Hij is, denkt Jezus altijd buitengewoon aards. Onvoorstelbaar aards, op het ergerlijke af. En dus keert hij mijn blikrichting als het gaat om het vinden van de zin van mijn bestaan radicaal om. Die is niet te vinden in de toekomst. Die hangt niet af van de vraag of ik een antwoord heb op hoe ik er al of niet zal voorstaan in de eindtijd. Het enige wezenlijke voor Jezus is mijn leven nu. En hij maakt dat wat ik in en met mijn leven nu doe tot het eerste criterium om de waarde daarvan te beoordelen. Wat ik daarin doe - en dus niet wat ik allemaal van plan was of al mijn o zo warme gevoelens voor mijn medemens diep binnen in mij, waar verder nooit iemand iets aan heeft - maar dat wat ik doe, sterker dat wat ik daadwerkelijk gedaan heb, dat maakt Jezus tot het eerste criterium voor de beoordeling van de waarde van mijn leven. Voor Jezus is dus essentieel, dat ik vandaag leef alsof de eindtijd er morgen zou zijn. Dat en niet iets anders is wat Hij kwijt wil met dat beeld van de komst van de Mensenzoon.

De tweede verandering van blikrichting is die op mijn verhouding tot mijn medemens. "Ik verzeker jullie: alles wat jullie gedaan hebben aan één van de onaanzienlijksten van mijn zusters of broeders, dát hebben jullie aan mij gedaan. De onaanzienlijksten. In het Grieks staat daar de overtreffende trap van het woordje klein. Kleinsten, minsten, dat bedoelt Jezus. Het gaat dus niet om het feit, dat sommige mensen bij mij medelijden opwekken. Jezus bedoelt het veel concreter en harder. Het gaat Hem om mensen die op de een of andere manier niet tellen. Het gaat erom, dat er in onze samenleving altijd maar weer mensen zijn die worden gezien als overbodig, als losers, als nutteloze sta's in de weg. Daarover heeft Willem Schinkel het. Mensen die in de gevangenis zitten. Rustig laten zitten, die deugen toch niet. Mensen die ziek worden. Jammer, maar voor jou een ander, zó halen we onze rendements-doelstellingen echt niet. Mensen die arm zijn. Jammer, eigen schuld, dat heb je echt aan jezelf te danken. Jezus identificeert zich juist met deze mensen, die onze samenleving eruit definieert. Jij hoort er niet bij. En hij maakt de omgang juist met hen tot het tweede criterium voor de beoordeling van de vraag naar mijn verantwoordelijkheid voor mijn leven. Richt ik mijn leven zo in, dat er tijd, geld, gelegenheid is om aandacht en zorg te besteden, juist aan deze mensen? Sterker, hij maakt de omgang met juist hen tot het doorslaggevende criterium voor de manier waarop wij onze samenleving en ook Europa zouden moeten inrichten en besturen. Richten wij onze samenleving zó in, dat juist de mensen die niet tellen een volwaardige kans hebben en krijgen om daar daadwerkelijk naar vermogen aan mee te doen? Dat is waar het Jezus om draait. De tekst van vanochtend is één groot pleidooi voor het beoefenen van sociale rechtvaardigheid, in het klein en in het groot. Het gaat Jezus om barmhartigheid en om gerechtigheid. En dat heeft grote consequenties voor de prioriteiten die wij stellen en voor de manier waarop wij leiding geven - leiderschap - in onze juist voor deze mensen steeds meer gesloten samenleving.

En dan de derde omkering. Die heeft te maken met mijn kijk op mijzelf. In het psalmenboek staat een prachtige psalm over koningschap, over leiderschap: psalm 72. De psalm vraagt of de manier van doen van God ook op de koning mag rusten. Met deze woorden: "Hij zal bevrijden wie arm is en om hulp roept, wie zwak is en geen helper heeft. Hij ontfermt zich over weerlozen en armen, wie arm is, redt hij het leven. Hij verlost hen van onderdrukking en geweld, hun bloed is kostbaar in zijn ogen". Dat doen en laten van God vraagt de psalm voor de koning. Maar het is goed bijbels om te zeggen, dat dat doen en laten ook gevraagd wordt van ons allemaal. De grote vraag van de teksten van vanmorgen is of u en ik - tijdens ons leven - zulke koningen en koninginnen waren. Of wij ons, tijdens ons leven, koninklijk hebben gedragen, in de bijbelse zin van het woord. Of wij ons, tijdens ons leven, hoop- en levengevend hebben gedragen, en verlossend en helpend en bevrijdend. Of het bloed van de onaanzienlijksten inderdaad kostbaar was in onze ogen.

Tot slot. Die driedubbele omkering van Jezus heeft grote consequenties voor ons allemaal, individueel en als collectief, als geloofsgemeenschap. Ook dat laatste. Consequenties voor het leiderschap van bijvoorbeeld kerken, moskeeën en synagogen in deze stad. Wij moeten niet bezig zijn zieltjes winnen. Maar samen bouwen aan Rotterdam als een open, zachte stad. Een stad waarin iedereen werkelijk telt: geen armoede meer, geen sociale uitsluiting. En waarin iedereen de ruimte om bij te dragen met wat hij of zij kan, mensen met afstand tot de arbeidsmarkt, zoals op Rotterdam-Zuid. En vluchtelingen, zoals we proberen met "Rotterdam verwelkomt vluchtelingen rond het AZC Beverwaard. Dat gaat niet via het marktmechanisme, dat gaat niet via competitie. Dat gaat via die driedubbele omkering van Jezus. Daarmee maak je verband, binding, vertrouwen, toekomst, tussen mensen in de stad. En dan tussen álle mensen. Worden tot zo'n open, zachte stad dat vraagt leiderschap, veel leiderschap, moed. Maar waar wij, gewone mensen, waar geloofsgemeenschappen als de onze, consequent kiezen voor die driedubbele omkering, voor die koninklijke manier van leven van Jezus, daar moet het met het leiderschap in onze samenleving wel precies dezelfde kant opgaan. Daarvan ben ik overtuigd. Tenzij ik leef in iets anders dan in een democratie. Amen.